

~~A. S. PATAKI~~
~~ÁLLAMI TANÍTÓKÉPEZDE.~~

MAGYAR

50130

ACADEMIAI ÉRTESÍTŐ.

XVI. Év.

1856.

I. Sz.

ÖSLÉNYTANI ADATOK MAGYARORSZÁGRÓL.

KUBINYI FERENCZTŐL.

Olv. az acad. január 7. 1856.

Egy pár év óta a gazdasáztan kívül az őslényttannal (palaeontologia) foglalkodván, néhai tagtársunkkal és hű barátommal Petényi Salamonnal egy magyarországi őslénytanon dolgoztunk, teljes szándékunk lévén azt napfényre bocsátani; az egyes adatok, fölfedezések' előleges előterjesztését a' tisztelet Academia' gyűléseire tartván felleleginkább azért, hogy a' tárgy' fontosságára felhíván és figyelmeztetvén a' tudós világot, részint másokat adatok' gyűjtésére, fölfedezéseik' előadására serkentsünk, részint azért hogy kivált idegenek által meg ne előztessünk, és idővel annál kimerítőbb munkát adhassunk ki. Az elsőre nézve tisztelet barátom' halála által örökre megfosztattam. Mi megállapodásunk' másik részét illeti, az e' részbeni adatok és értekezések' előleges előterjesztését, már múlt évben megkezdtük leróni ajánlatunkat. Részemről, hogy egy részről ajánlatomnak eleget tehessek, más részről hogy néhai tagtársunk' fölfedezéseit és adatait napfényre derítsem, teljes szándékom a' tisztelet Academia' kegyes engedelmével kivált Magyarország' palaeontológiája' érdekében ezen czím alatt: „Magyarország' palaeontológiáját illető adatok“, időről időre értekezéseket tartani. Ha én nem lehetnék szerencsés vagy tulajdon nevem alatt vagy mással kezet fogva a' czélba vett

munkát kiadhatni, a' tisztt. Academiánál feltalálván az adatokat, azokat más felhasználhatja — legalább tájékozásul szolgálhatnak, és így azoknak minden esetre hasznát veheti.

Mielőtt a' mai napra kitűzött tárgyakra nézve értekezésemet megkezdeném, minekutána Petényi' rokonai hátrahagyott kéziratait, jegyzeteit, szóval minden tudományos irományait, számos kül- és belföldi tudósok' leveleivel, kikkel tudományos öszveköttetésben és levelezésben állott, tudományos felhasználás végett, nekem adták által, leginkább pedig azért hogy azokat a' boldogultnak előttem is több ízben kivált halála előtt néhány nappal nyilvánított, vég kívánatához képest részszerint a' tisztt. Academiának, részszerint a' magyar természettudományi társulatnak bemutatván, a' tisztelt intézetek' pártfogásába ajánljam : ahhoz képest addig is, míg e' részben tudósításomat a' tisztelt Academiának benyújthatnám, ünnepélyesen kijelentem, hogy az általam tartandó értekezések' alkalmával, valahányszor szerencsém lesz palaeontologiai felolvasásokat tartani, az őslénytani adatokat, fölfedezéseket, észrevételeket, melyek a' kitűzött munkához tartoznak, a' mennyiben azok Petényitől származnának, mindenkor az ő neve alatt lelkiösméretesen előadni szives kötelességemnek ismerendem. Mert, ha műveletlen emberekre nézve nem csak szégyen, de megfenyítendő bűn egyszersmind a' lopás, annál inkább a' művelt egyénekre és kivált tudományos tárgyakkal foglalkodókra nézve nem csak nagyobb szégyen, de szigorúabban fenyítendő vétek egyszersmind, ha valaki más' fölfedezéseit, más' költségén szerzett adatait az illetőnek tudta's beléegyeztetése nélkül magáéivá teszi, azokat tulajdon neve alatt felhasználja, és a' mástól elorzott fényes tollal felpiperézve azon ürügy alatt lép fel a' közönség és tudós világ előtt, hogy ő nem nyerészkedés, hanem egyedül hazafiságból, az irodalom' előmozdítása és öregbitése' tekintetéből lépett az irodalmi pályára. Ez valóságos spoliatio, melly a' legbárdolatlanabb kalóztól várható. — Nagy baj, ha valaki pénzbeli hitelét elveszti; de annál nagyobb, ha erkölcsi hitelét veszélyezi, vagy ha erkölcsi hitele nincsen. Egyes esetek egyes írók' erkölcsi hitelét veszélyezik, sőt idővel végkép elenyésztetik; de ha többektől származnak és gyakrabban fordulnak elő: magát az

irodalmat megakasztják, csonkítják, veszélyezik, mert a' pártfogókat is, az írókat is elidegenítik az irodalmi pályától.

A' társas életben az egy élő igazságon alapúlt törvény és annak pontos de indulatnélküli végrehajtása biztosítja egyedül a' személyt és vagyont. Az idő int, hogy az irodalom' nem legháladosabb mezején ne csak az író' személye, tudományos értéke, annak nevezem fölfedezéseit, adatait, valamelly munkára szánt pénzbeli öszvegét, de maga az irodalom is célirányos és igazságos törvény által mentüelőbb egyesek és az irodalom' hitelének fentartása' tekintetéből biztosíttassék.

Ennek előre bocsátása után van szerencsém az emlősök' nyolczadik rendéhez tartozó kérődzők közül hazánkban ásadékkint előforduló marhák' (bos) csontmaradványairól értekezni, és azok' hű ábráit bemutatni.

Az I. táblán látható : a) az *ős bika* (Bos Taurus Primi-genius). Egy koros bikától származó koponyának két ép szarvval, szarvtörzsszel és laposdad alakú homlokcsonttal ellátott felső része, mely Sáros vára alatta' Tarczából fogatott ki 1837. sept. 15. Lőcsén Fabriczi Sámuel megyei főmérnök ajándékozta azt Petényi Salamonnak; $\frac{1}{5}$ természeti nagyságban.

b) Borju-koponyának jobb oldali felső részéből való töredék csonka jobb szarvtörzs-töredékkel $\frac{1}{3}$ term. nagyságban. Találtatott Sopronyban, ajándékoztatott a' muzeumnak 1847. évben Ócskay Ferencz által.

c) Jobb oldali alsó állkapocsbóli töredék 5, u. m. 2, 3, 4, 5. és 6. zápfoggal fél természeti nagyságban; került Zólyom megyében fekvő Garan völgyi Lipova nevű barlangból. Petényinek ajándékozta Neubehler Pál 1851-ben.

d) Jobb oldali alsó 3-dik zápfog belszinéről vagy is oldaláról tekintve fél nagyságban. Hont megyében létező kemenczei vízmosásokból kerülván, 1852. évben Sipos Antal küldötte be a' magyar muzeum' számára.

e) Jobb oldali alsó 5-dik zápfog kívülről véve $\frac{1}{2}$ nagyságban, szinte kemenczei vízmosásokból.

f) Szinte jobb oldali alsó 6-dik vagy is utolsó zápfog, külső oldalról véve fél nagyságban, szinte onnan.

g) *Bos taurus*, Linné; bal oldali alsó 3-dik zápfog-töredék. Beloldalról term. nagyságban. A' budai sz. gellérthegyi sziklaüregekből töretett ki 1851. évi febr. 20-kán.

h) Jobb oldali alsó 3-dik zápfog küloldalról természeti nagyságban.

i) Baloldali felső 5-dik zápfog küloldalról természeti nagyságban.

k) Jobb oldali alsó utolsó zápfog küloldalról term. nagy. A' *h*, *i*, és *k*) alatti zápfogak szinte a' sz. gellérthegyi sziklaüregekből kerültek ki 1851. évi febr. 20-kán.

A' II. táblán látható a' *Bos Taurus Primigenius Bojani*.

a) Baloldali szarvhegy $\frac{1}{3}$ nagyságban, Lipova barlangból, 1851.

b) Tengely-csigolyának (epistropheus) alrész töredéke Lipova barlangból, 1851. $\frac{1}{3}$ nagyságban.

c) 5-dik nyakcsigolya $\frac{1}{3}$ nagyságban, szinte onnan. 1851. évi szerzemény.

d) Borda-töredék, $\frac{1}{3}$ nagyságban Lipovából, 1851.

e) Baloldali könyök-nyujtvány' (ole-cranon seu cubitus sinister) töredéke. Tufnából $\frac{1}{3}$ nagyságban; szerezte Petényi 1837.

f) Baloldali könyök-nyujtvány' töredéke fiatalabb állatból $\frac{1}{3}$ nagys. A' budai sz. Gellérthegy' csúcsa' sziklaiból hozta Petényi 1851. július' 19-kén.

g) Jobb előlábnak külvég újjpercze $\frac{1}{3}$ nagy., szinte a' sz. Gellérthegy' csúcsa' sziklaiból töretett ki 1851. évi február' 20-kán.

h) Jobb előláb' kül- és belpatája $\frac{1}{3}$ nagyságban.

A' III. táblán láthatós a) a' jobb czombcsontnak alsó belbütyke $\frac{1}{3}$ nagys. Hozta Petényi 1837. évben a' Zólyom megyei tufnai barlangból.

b) Bal alszár-csont $\frac{1}{3}$ nagys. Lipovai barlangból 1851. szerzemény.

c) Jobb alszár-csont' (sípcsont) alsó vége $\frac{1}{3}$ nagys. Budaújvidéki kis-máriacelli kőbányából.

d) Hátsó jobb lábnak lábtő alsó része a' kül és bel nagy újjperczzel és a' kül kisújj-perczzel $\frac{1}{3}$ nagys. a' lipovai barlangból, 1851.

e) Hátulsó jobb kül nagy percz bel oldaláról tekintve $\frac{1}{3}$ nagys. Lipova, 1851.

f) Hátulsó jobb bel nagy újj-percz bel oldaláról véve $\frac{1}{3}$ nagys. Lipova, 1851.

g) Jobb oldali szarvtörzs, nagyszerű példány csekély koponyatöredékkel $\frac{1}{6}$ nagys. Találtatott István főherczeg' kisenői jószágán 1835. évi május havában.

IV. Tábla. *Bölény* (*Bos Urus Priscus Bojani*). a) A' koponya' előrészének mintegy $\frac{2}{3}$ része, hegyein csonkított két szarvval ellátva, $\frac{1}{6}$ nagyságban, elülről véve. Ezen koponyának homloka rendkívül lapos, kevésbé előre görbült, szarvai szinte nagyon össze nyomattak. A' varsányi Tiszából fogatván, 1847-ben Agnelli ajándékozta a' magy. nem. muzeumnak.

b) Nagyszerű koponya' felső részének $\frac{1}{3}$ része, hegyein csonkított, tövén igen vastag majd gömbölyűded, kissé össze nyomott két szarvval $\frac{1}{6}$ nagys. elülről tekintve. Került Szobbról 1847.

c) Gyámesont (atlas), nagyszerű darab, alkalmasint vén bikától, felülről véve $\frac{1}{4}$ nagyságban. ce) Ugyanaz alulról véve $\frac{1}{4}$ nagys. Szobbról került a' muzeumba.

d) Gyámesont közepszerű állatból $\frac{1}{4}$ nagyságban felülről nézve. Kiásatott Vác felett a' vaspálya' ásása' alkalmával $4\frac{1}{2}$ ölnyi mélységből. Ajándékozta Vatzinger S. 1850. évi aug. 17-kén.

e) Tengely-csigolya (*epistropheus*) nagy bikából $\frac{1}{4}$ nagyságban, oldalról véve. ce) Ugyanaz elülről véve $\frac{1}{4}$ nagyságban, mindkettő a' fegyvernöki Tiszából Petrovai László által ajándékoztatott a' muzeumnak 1850. évi dec. 27-kén.

V. táblán. *Bos Urus Priscus Bojani*. a) Egy koponyának felső előfele és cerebelluma, nagy bikából, kitűnő hosszú, előre hajló félholdas, azért is a' Bos Tauruséhoz hasonló két ép szarvval és annyi szarvtörzsszel, $\frac{1}{6}$ nagys. elülről tekintve. Kifogattatott a' varsányi Tiszából 1847-ben. Agnelli Ferencz ajándékozta 1848. évi junius' 4-kén. Ugyanezen koponya látható két külön oldalról véve a' VI-dik táblán a) és aa) betűk alatt.

b) Tehen-koponyának felső előrésze egy hegyen tört, másik tövén elvágott szarvtörzsszel $\frac{1}{6}$ nagys. Gróf Brunzvik-

Forrayféle gyűjteménynyel került a' magyar nemzeti muzeumba.

c) Derécsigolya tetemes nagyságu bikától, felette hosszú tövis nyujtvánnyal, két darabból állva, $\frac{1}{6}$ nagyságban. Hont megyéből alkalmasint Szobbról került a' muzeumba.

d) Derék-csigolya szinte nagyszerű, de csonka tövisnyujtvánnyal, alulról nézve az előbbihez legközelebb áll, $\frac{1}{4}$ nagyságban, szinte onnan.

e) Derék-csigolya letört tövis nyujtvánnyal, szinte onnan.

f) Jobb oldali sípcsont, hátulsó oldalról tekintve $\frac{1}{6}$ nagys. A' szolnoki Tiszából 1847. évben fogatván ki, 1848. évi június' 4-kén Agnelli Ferencz ajándékozta a' magyar nemzeti muzeumnak.

A' VI. táblán szemlélhető: a' *Bos Urus Priscus Bojani*.

a) Fentebb az V. táblán előforduló koponya' hátulsó része $\frac{1}{6}$ nagys. aa) Ugyanaz jobb oldalról véve szinte $\frac{1}{6}$ nagyságban.

A' *Bos Taurus Primigenius Bojani*.

b) Az I. táblán a) alatt látható *bos taurus*féle koponya hátulról tekintve, $\frac{1}{6}$ nagys. bb) Ugyanaz jobb oldalról tekintve, szinte egy hatod nagyságban.

A' VII. táblán következik: *Ovibos Fossilis, Petényi*; mely a' legnevezetesebb őslénytani ritkaságok közé számítandó.

a) Koponyatöredék, mellyen mind két szarvtörzs' tövének töredéke látható elülről tekintve $\frac{1}{3}$ nagyságban. Szembetűnő ezen példányon a' két szarv közötti, felülről lefelé nyuló, a' homlok' közepén látható csatorna. Lásd a' VIII. táblán a) alatt. — aa) Szinte az hátulról véve, hol a' velőüregnek egy része látható.

b) Az Éjszak-Amerikában most élő, ásadékkint előforduló *Ovibos*hoz leghasonlóbb pézsmaszarvű (bos moschatus) elülről rajzolt koponyája Cuvier szerint $\frac{1}{10}$ nagyságban. *)

c) 4-dik alsó bal zápfog küloldalról; cc) Ugyanaz belőlől tekintve $\frac{2}{3}$ nagy. Kisebb és fiatalabb állattól származnak.

*) Cuvier: Recherches sur les Ossemens Fossiles. IV. kötet' X. Tábláján a' 15. ábrán látható, a' 133—137. lapon van leírva.

d) 4-dik alsó bal zápfog küloldalról koros állattól, alkalmasint bikától származik ; dd) ugyanaz, belsínéről nézve $\frac{2}{3}$ nagyságban.

e) 6-dik vagyis utolsó alsó jobboldali állkapocsból való zápfog küloldaláról; ee) ugyanaz belsínéről $\frac{2}{3}$ nagys.

f) Szinte 6-dik vagyis utolsó alsó bal állkapocsból való, külsínéről; ff) ugyanaz beloldaláról nézve, $\frac{2}{3}$ nagys.

Mindezen maradványok kerültek a' lipovai csontbarlangból és Petényi által szereztettek meg 1851. évi junius hónapban a' m. nemz. muzeum' számára.

A' VIII. táblán : *Ovibos Fossilis* Pet. et *Bos Taurus Primigenius Bojani* ;

a) *Ovibos Fossilis*' koponya-töredéke, mellyen a' bal szarvtöredék kivehető, baloldalról tekintve $\frac{1}{3}$ nagyságban.

b) *Bos Taurus primigenius*féle koponya (fiatal állattól) alúl és hátul csonkított mindkét szarvtörzsszel $\frac{1}{4}$ nagyságban ; kiásatott 1849-ben Horkán Radványban Zólyom megyében, a' Radvánszky-család' sírboltja alatt mintegy 2 ölnyimélységből, 1850. évi január' 7-kén került a' muzeumba.

c) *Bos Taurus Primigenius*' koponya-töredéke hátulról tekintve, úgy hogy a' cerebellum 's egyszersmind a' homloklapja is látható $\frac{1}{3}$ nagys. Hont megye' küldeményéből való; ce) ugyanaz alrészéről nézve, mellyen a' csont és a' nyujtvány kivehető $\frac{1}{3}$ nagys.

d) Jobboldali alsó 5-dik zápfog beloldalról véve $\frac{2}{3}$ nagys. Hont-kemencezei vízmosásokból, Sipos Antal' ajándéka 1852. évről.

Ugyanaz, melly az I. táblán e) alatt, hova ee) alatt sorozandó.

e) 6-dik vagyis utolsó jobb oldali alsó zápfog bel oldalról véve, $\frac{2}{3}$ nagyságban, szinte a' nevezettnek ajándéka.

ff) alatt az I. táblán besorozandó, mert az f) betű alatti-val ugyanaz.

f) Jobb oldali czombcsont' alsó rész töredéke, mellyen a' hütykök' küloldalal látható $\frac{1}{3}$ nagys. A' fonáczaí v. uoncsászaí Bihar megyei barlangból.

Cuvier az ásadékkint előforduló szarvasmarhákából három, egymástól különböző fajt állított fel. Az első rendbeli-

hez tartozó szarvak, koponyák és egyéb csontrészek leginkább a' turfa- és felső árvízi (alluvium) képletekben találhatók, ezeket Cuvier nem tartja őscsontoknak. Bojanus azonban a' következő 2-dik rendbeliekkel egykorúaknak vallja. Az ezen fajtához tartozó emlősök Cuvier és Bojanusnál: *Bos primigenius*, *Bos taurus priscus* vel *fossilis* név alatt fordulnak elő.

A' második rendbeli, mely többnyire az özönvízi rétegekben az ős elefánt (mammut), mastodon, rhinoceros' csontmaradványival ásadékkint fordul elő, legközelebb áll a' mostani Bisonhoz, az amerikai és litvániai bölényhez. Ezen faj (species) a' következendő nevek alatt ösmeretes: *Bos priscus Bojani*; *Bos Caesaris*, *Schlottheim*; *Bos urus priscus*, Cuvier; *Bos latifrons*, Harlan és Fischer; *Bos Pallasii*; *Bos Colossus*, Riesen-Büffel, *Buffle fossile de Sibirie*, Cuv.; *Bison fossilis*.

Ezen elnevezések sok zavarra és gyakran tévedésre szolgáltatnak okot, legtanácsosabb egy névnél maradni; én a' *Bos urus priscus* nevet szoktam használni.

A' 3-dik fajhoz számított szarvasmarha-maradványok, melyek eddig csupán Szibériában, Új-Madrid mellett Éjszak-Amerikában, és néhány évvel ezelőtt Zólyom megyében a' lipovai barlangban fedeztettek föl, a' Linné által nevezett éjszak-amerikai *Bos Moschatus*hoz hasonlítanak. Minthogy Pallas első volt, a' ki azt fölfedezte: *Bos moschatus fossilis*nak v. *Bos Pallasii*nek neveztetik, Fischer *Bos Canaliculatus*nak nevezi, Petényi pedig *Oribos*nak.

Az előszámlált háromféle szarvasmarha-fajon kívül későbbben néhány különböző és az előbbiektől eltérők fedeztetvén föl, különféle nevek alatt határozattak meg; melyekre nézve azonban tökéletes és általános megállapodás hiányozván, azoknak előszámlálásával a' tiszt. Academiát terhelni nem kívánom.

A' háromfajbelieket azért számláltam elő, mivel Magyarországon ásadékkint fedeztettek föl, azokhoz legjobban hasonlítanak, sőt azokkal ugyanazonosoknak vagyis megegyezőknek tartathatnak.

Lássuk már az előszámlált háromféle szarvasmarhák közötti különbséget az ásadékkint előforduló, az általam ez ut-

tal előadott és az előterjesztett táblákon lerajzolt csontmaradványokhoz alkalmazva.

A' marha' (bos taurus) ¹⁾ homloka lapos és kissé völgyelt (concave); hosszabb mint széles, gömbölyű szarvai a' homlokot a' fejháttól elválasztó szélnek két végére helyeztettek ²⁾, a' homlok'felső szélivel majd egy vonalban állanak. Ezen leírás az első táblán 1. szám alatt látható *Bos Taurus*ra alkalmazható. Ebből származhatnak az európai, kivált szarvaik' nagyságára tekintve, a' sicíliai és magyarországi aránylagos idomú és nagyságú fehér és daruszerű szarvas-marhák, következésképp a' házi marha' vad törzsének tartathatik.

A' *Bos Urus* (bölény) kivált régi időkben, melly tévedésben még jelenleg is számosan vagynak, a' házi marha' vad törzsének tartaték. Különbözik attól emelt és szélesebb mint magas homloka, szarvainak a' fejbúbi taraj' aljához való tapadása, szárai' magassága, egy párral több bordája, a' bika' fejét és nyakát fedő 's torka alatt rövid szakált képező bodor gyapja 's rőfögő szava által. ³⁾

A' IV, V. és VI. táblán lerajzolt koponyák legközelebb állanak a' mostani *Bison*hoz és az amerikai 's litvániai *bölény*hez. Részemről mindnyáját *Bos Urus*nak tartom.

A' *Pézsma-ökör*' (Bos Moschatus) homloka emelt, szarvai oldalvást és alá irányzottak, hegyök visszaemelkedő, laposak, töben olly szélesek, hogy majdnem az egész homlokot betakarják, a' homlok' közepén egy felülről lefelé nyúló csatornát hagyva egymás között. Az élő *Pézsma-ökör* arczorrának hegye szőrös. Alacsony szűru; egész a' földig csüngő bojtos szőrrel takart. Farka rendkívül rövid. Az egész nemből létező pézsma szagot erősebben terjeszti; csak Éjszak-Amerika' leghidegebb részein láttatik; többen azt állítják, hogy csontmaradványait a' jég egész Sziberiáig elhordá. Az eskimok sapkákat csinálnak farkából, mellynek ábrázatukra csüngő szőre őket a' szunyogoktól védelmezi. ⁴⁾

¹⁾ Lásd I. táblán a) alatt.

²⁾ Lásd, Az Állatország. Cuvier után fordította Vajda Péter. I. köt. 294. lap.

³⁾ Lásd, Az Állatország. Cuvier után ford. Vajda Péter. I. köt. 295. lap.

⁴⁾ Lásd, Az Állatország. Cuvier után fordította Vajda Pét. 296—297. l.

A' VII. táblán *a*) és *aa*), valamint a' VIII. táblán *a*) alatt lerajzolt *Bos Moschatus* vagyis *Ovibos*, Petényi szerint, koponyatöredék a' legnagyobb palaeontologiai ritkaságok közé számítandó.

Cuvier szerint Pallas első volt, ki a' Sziberiában fölfedezett, szerinte *Bos Moschatushoz* hasonló két koponyatöredékre tette figyelmetessé a' tudós világot. Későbbben az előbbiekhez hasonló ugyan de azoktól mégis eltérő vagyis különböző találatott szinte Sziberiában, melly épebb a' fentérintetteknel; az azonban, vajjon az ásadékkint előforduló csontokhoz bizton számítandók-e a' kérdéses koponyatöredékek? Cuvier szerint még eldöntendő. Hát ha, a' mint Cuvier állítja, a' víz'hullámai által jéggel hozattak Éjszak-Amerikából Sziberiába.

Ezen nehézség szerintem a' lipovai barlangból kikerült koponyatöredékre nem alkalmazható. A' földgömbön előforduló földtani települési viszonyok gyakran a' víznek egykori kiszámíthatatlan és megfoghatatlan magasságára mutatnak. Első tekintettel majdnem lehetetlennek látszik, hogy az érintett koponyatöredék Éjszak-Amerikából Sziberiába, onnan pedig a' lipovai barlangba jutott volna, a' víznek t.i. olly magasságát véve vagy képzelve, mellynek segítségével ez megtörténhetett volna. Vannak számos esetek, mint p. o. az ugynevezett kóbor törzsök (erratische Blöcke), mellyek Sziberiában és Németországban nagy mennyiségben találtnak, ezek tökéletesen megegyeznek a' svédországi és norvégiai gránittal; kétséget nem szenved hogy ezek víz által jutottak mostani helyökre, melly körülmény a' víznek iszonyú magasságára mutat. A' Sziberiában fölfedezett és fentérintett koponyatöredékek a' víz' segítségével Éjszak-Amerikából, a' világ' két részi, földtani kivált vízi (hydrostaticai) viszonyaira tekintve, könnyen juthattak Sziberiába; az azonban szerintem igen merész és elhamarkodott állítás volna, mintha a' lipovai barlangban fölfedezett koponyatöredék azon az úton került volna a' barlangba, mellyen a' Sziberiában fölfedezett koponyatöredékek. Erre egyszerü a' felelet: mert Sziberia és Magyarországra nézve nem léteznek olly földtani és hydrostaticai próbák, mellyek ezt támogatnák.

Ezeknél fogva nincsen ok arra hogy a' lipovai barlangból kikerült koponyatöredéket ásatag (fossile) csontnak ne tekintsük. Hát ha más földgömbi viszonyok létezvén, az akkori emlősök kényelmesen vándorolhattak egyik éghajlat alól a' másik éghajlat alá, legelés közben jobbnál jobb legelőt keresve; így vándorolhatott egykor más éghajlat alól azon állat is, melynek koponyatöredéke a' lipovai barlangból való, valamint azon állatok is, melyeknek maradványai Sziberiában találtattak. — Hát ha nem is a' *Bos Moschatus* fajtához tartozik a' kérdéses lipovai koponyatöredék. A' Sziberiából kikerült fent érintett koponyatöredékeket maga Cuvier sem tartja a' *Bos Moschatus* saltökeletesen megegyezőeknek. Nem lehetetlen hogy a' többször említett lipovai koponyatöredék nem épen a' *Bos Moschatus*, hanem egy más, még eddig ismeretlen fajhoz tartozik.

Minden esetre a' kérdéses koponyatöredék becses példány, és míg az eddigieknél bővebb próbák nem állíttatnak fel, mindaddig a' most élő *Bos Moschatus*hoz sorozandó, és mint ásatagesont a' magyar nemzeti muzeum' palaeontologiai gyűjteményének egyik diszpéldánya maradand melly, valamint a' többi, általam ez uttal előszámlált csontmaradványok néhai Petényi Salamon muzeumi őr által szereztettek meg a' muzeum' számára, úgy azok az intézet' jegyzőkönyve szerint szinte általa is határozottattak meg.

Addig is, míg az ezen értekezéshez tartozó, és az általam VIII táblán előterjesztett ábrák napfényt láthatnának, az ez úttal leírt emlősök' maradványai közül a' legritkébbat, u. m. a' lipovai *Oribos* koponyatöredéket a' szibériai *Oribos* koponyatöredékekkel és a most élő *Bos moschatus* koponyával együtt az Értésítő' számára ide mellékelt külön táblára lerajzoltattam leginkább azért, hogy a' lipovai és szibériai csontmaradványok és a *Bos moschatus* közötti hasonlatosság voltaképp ki-tűnjék.

E' külön táblára rajzolt ábrák illy renddel következnek:

- 1) a' lipovai *Oribos fossilis* koponyatöredék elülről véve $\frac{1}{3}$ természetű nagyságban; 2) ugyanaz oldalról véve a' bal szarv-töredékekkel, $\frac{1}{3}$ term. nagysb; 3) szinte az hátulról véve, $\frac{1}{3}$

term. nagys. ¹⁾; 4) a' Sziberiában fölfedezett és Pallas által leírt koponya két szarvtöredékkal, elülről véve; 5) ugyanaz oldalról véve, mellyen a' jobb oldali szarvtöredék látható (*cranium analogum cranio Bovis moschati Canadensis cornubus basi approximatis*) ²⁾; 6) a' most élő éjszak-amerikai pézsmas-ökör' (*bos moschatus*) koponyája két szarvval, elülről véve; 7) ugyanaz oldalról véve, mellyen a' baloldali szarv látható; 8) szinte az hátulról véve ³⁾. A' 4-dik, 5, 6, 7, és 8. szám alatti ábrák Cuvier' munkájából rajzoltattak le.

A' mi végett ezen értekezésnek földtani részét u. m. azon képleteknek, mellyekben a' leírt csontmaradványok találtattak, települési viszonyait illeti, azoknak leírását azon időre halasztom, midőn a' magyarországi, ez ideig fölfedezett, de általam még le nem írt többi emlősök' csontmaradványiról, kivált a' magyarországi barlangokról, és az azokban nagy számmal előfordult ragadozó emlősök' maradványiról előadandom nézeteimet.

A' POSITIV ÉS NEGATIV PHILOSOPHIÁRÓL.

HORVÁTH CYRILLTŐL.

IV.

Olvastatott az acad. kis gyűlésében febr. 18. 1856.

A' negativismus' első fokának irányszerű megvizsgálásából kitűnt, miszerint a' gondolkodó én koránsem elégedhetik meg az ott nyert birománynyal a' nélkül, hogy saját ügyében önmagának ellent ne mondjon. Mert ha a' tudatos énnak joga van az igazsághoz, akkor bizonyára joga van ugyanannak olly mértékbeni birtokolásához is, minőre magát az én eredeti háttározottságánál fogva, hivatottnak érzi. Az első fokon szerzett birtokolás még csak nem is közelíthetett a' várható mértékhez. Mi által is történhetett volna ez, miután az ott alkotott bölcséletet mind elvére mind módszerére mind eredményére

¹⁾ Lásd a' VII. tábl. az *a* és *aa*), úgy szinte a' VIII. t. *a*) alatt foglalt ábrák' leírását.

²⁾ Recherches etc. Tome IV. XII. Pl. 9, 10. fej. 155 – 59. ll.

³⁾ Recherches etc. T. IV. pag. 133 – 137. ll.

